

หน่วยที่ 15 การดำเนินงานอาชีพเวชกรรมในสถานประกอบการ

แนวทางในการจัดบริการอาชีพเวชกรรมในสถานประกอบการ

การดำเนินงานอาชีพเวชกรรม หมายถึงการกระทำเพื่อให้เกิดบริการอาชีวนามัยในสถานประกอบการ โดยการบริหารจัดการ การจัดหน่วยบริการ การทำการเฝ้าระวังทางสุขภาพ หรือการตรวจร่างกาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนทำงานมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้บริการอาชีพเวชกรรมจะเน้นการปฏิบัติให้เกิดการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพของคนทำงานเป็นหลัก โดยมีรูปแบบทั้งการจัดบริการอาชีพเวชกรรมภายในสถานประกอบการหรือในบริเวณใกล้เคียงกับสถานประกอบการ จนถึงในระดับประเทศ แล้วแต่ความเหมาะสม

รูปแบบการจัดการบริการอาชีพเวชกรรมที่ถูกต้อง เป็นการประสานงานระหว่างบุคลากรหลายวิชาชีพนอกจากแพทย์อาชีพเวชศาสตร์ และพยาบาลอาชีวนามัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและส่งเสริมสุขภาพคนทำงานให้มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งดำรงสถานอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โดยมีกิจกรรมคือ

1. การทบทวนบริการอาชีวนามัยที่มีองค์กร
2. การเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อมในการทำงาน
3. การประเมินความเสี่ยงต่อสุขภาพ
4. การเฝ้าระวังสุขภาพของคนงาน ได้แก่ การตรวจสุขภาพก่อนเข้าทำงาน การตรวจสุขภาพเป็นระยะ การตรวจสุขภาพก่อนกลับเข้าทำงาน การตรวจหลังออกจากงาน
5. การใช้มาตรการป้องกันและการควบคุม
6. หน้าที่การให้คำแนะนำ
7. การปฐมพยาบาลและการเตรียมการฉุกเฉิน
8. การดูแลด้านอาชีวนามัย การป้องกันทั่วไป และการรักษา
9. การฟื้นฟู
10. การปรับงานให้เข้ากับคนงาน
11. การปกป้องกลุ่มเสี่ยง
12. ข้อมูล การศึกษาและการฝึกอบรม
13. กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ
14. การเก็บรวบรวมข้อมูล และเก็บรักษา
15. การวิจัย

การควบคุมมาตรฐานในการจัดบริการอาชีพเวชกรรมในสถานประกอบการ ยังไม่มีแนวทางชัดเจนทั้งในมาตรฐานอนุกรม ISO ยังไม่มีการกล่าวถึงหรือเน้นถึงมาก มีการทำมาตรฐานต่างๆ ขึ้นมากมาย อย่างไรก็ตาม มาตรฐานควรเป็น

- มาตรฐานการบริการ
- มาตรฐานทางการบริหารจัดการ
- มาตรฐานทางวิชาการ

องค์ประกอบในการจัดบริการอาชีพเวชกรรม

รูปแบบในการจัดคลินิกอาชีพเวชกรรม เป็นการจัดบริการคลินิกภายในสถานประกอบการ หรือ สถานพยาบาลในสถานประกอบการ ซึ่งมีความสำคัญซึ่งต้องคำนึงถึงได้แก่องค์ประกอบของคลินิก ตำแหน่งของสถานที่ตั้ง จำนวนของพนักงานในสถานประกอบการนั้น และข้อบังคับตามกฎหมายเกี่ยวกับจำนวนเตียง เครื่องมือ และเวชภัณฑ์

องค์ประกอบของการจัดคลินิกอาชีพเวชกรรม

1. การส่งเสริมสุขภาพ
2. การป้องกันโรค
3. การรักษาพยาบาล
4. การฟื้นฟูสภาพ

การจัดคลินิกอาชีพเวชกรรมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบใหญ่คือ

1. กฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยและสุขภาพในการทำงาน ในกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดสวัสดิการในสถานประกอบการของกระทรวงแรงงาน พ.ศ. 2548

ข้อ ๒ ในสถานที่ทำงานของลูกจ้างให้นายจ้างจัดให้มีสิ่งจำเป็นในการปฐมพยาบาลและการรักษาพยาบาล

-(๑) ลูกจ้างตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป จัดให้มีเวชภัณฑ์และยาเพื่อใช้ในการปฐมพยาบาลในจำนวนที่เพียงพอ

-(๒) ลูกจ้างตั้งแต่ 200 คนขึ้นไป ต้องจัดให้มี เวชภัณฑ์ยา ห้องรักษาพยาบาลพร้อมเตียงคนไข้ อย่างน้อย 1 เตียง พยาบาลเทคนิค 1 คน แพทย์แผนปัจจุบันชั้น 1 อย่างน้อย 1 คน ไม่น้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 ครั้ง

-(๓) ลูกจ้างตั้งแต่ 1,000 คนขึ้นไป ต้องจัดให้มี เวชภัณฑ์ยา ห้องรักษาพยาบาล ,เตียงอย่างน้อย 2 เตียง , พยาบาลเทคนิคอย่างน้อย 2 คน, แพทย์แผนปัจจุบันชั้น 1 อย่างน้อย 1 คน สัปดาห์ละ 3 ครั้ง

การจัดบริการอาชีพเวชกรรม เป็นการจัดการด้านการบริหารจัดการ การบริการและการจัดด้านวิชาการ เพื่อสนับสนุนบริการอาชีวอนามัยในสถานประกอบการ อุปกรณ์หรือเครื่องมือที่สำคัญได้แก่ นโยบายของสถานประกอบการ กฎหมายที่สนับสนุน การจัดบริการอาชีพเวชกรรม การจัดห้องพยาบาลในสถานประกอบการ และอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ภายในห้องพยาบาล

เครื่องมือทางการบริหารที่สำคัญที่สุดในการจัดบริการอาชีพเวชกรรมคือ การทำตามนโยบายอาชีวอนามัยและความปลอดภัยของบริษัท แต่ถ้าบริษัทยังไม่มียุทธศาสตร์ หรือไม่มียุทธศาสตร์ สิ่งที่เป็นเครื่องมือทางการบริหารที่สำคัญที่สุดคือกฎหมาย ซึ่งมีหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับบริการอาชีวอนามัย

ระบบข้อมูลข่าวสารทางด้านอาชีวอนามัย

ข้อมูลทางด้านอาชีวอนามัยที่ทีมงานอาชีวอนามัย จะต้องมีการมี 3 ส่วนที่สำคัญคือ ข้อมูลของพนักงาน ข้อมูลการทำงาน และข้อมูลสิ่งคุกคามและความเสี่ยงจากสภาพการทำงานนั้น โดยแหล่งของข้อมูลที่ได้มาจะมาจากรายงานการป่วยเป็นโรคจากการให้บริการรักษาพยาบาล ข้อมูลการเฝ้าระวังทางสุขภาพจากการตรวจประเมินสุขภาพประจำปี ข้อมูลการตรวจวัดสิ่งแวดล้อมในการทำงาน ข้อมูลทางพิษวิทยาจากฐานข้อมูลความปลอดภัยของสารเคมี ข้อมูลทางวิทยาการระบาดและวิชาการอื่นๆ และข้อมูลการบริหารจัดการของสถานประกอบการในภาพรวมทั้งหมด

ข้อมูลพนักงาน คือ ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพนักงาน ตั้งแต่ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ข้อมูลสถานะทางสุขภาพ ข้อมูลการทำงาน ข้อมูลพฤติกรรม ข้อมูลการเฝ้าระวังทางสุขภาพ และข้อมูลการเจ็บป่วยต่างๆ

ข้อมูลสถานประกอบการ ตั้งแต่ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวกับสถานประกอบการและงานที่ทำ โดยอาจประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของสถานประกอบการ ข้อมูลกระบวนการทำงาน ข้อมูลการบริหารจัดการ รวมถึงข้อมูลสวัสดิการและการจัดการทางด้านสุขภาพและอนามัยต่างๆ

ข้อมูลสิ่งคุกคามในสภาพแวดล้อมในการทำงาน ได้แก่ ข้อมูลต่างๆ ที่แสดงถึงสิ่งคุกคาม หรือความเสี่ยงต่างๆ หรือความไม่ปลอดภัยที่อาจจะมีผลกระทบต่อสุขภาพของพนักงานในรายบุคคลแต่ละแผนก หรือในภาพรวมของสถานประกอบการ ข้อมูลเหล่านี้อาจได้มาจากการสำรวจสถานประกอบการ ข้อมูลการตรวจวัดสภาพแวดล้อมในการทำงานหรือเป็นข้อมูลวิชาการ ที่ได้จากเอกสารของสารเคมีหรือวัตถุที่มีการใช้ในกระบวนการผลิตจากหน่วยงานอื่นๆ รวมทั้งข้อมูลในการบริหารจัดการทางอาชีวอนามัยและความปลอดภัยต่างๆ

ข้อมูลที่จัดเก็บในฐานะข้อมูลถือเป็นข้อมูลสิทธิ์ของเจ้าของข้อมูล การเผยแพร่ข้อมูลควรมีกระบวนการจัดเก็บ การเข้าถึงข้อมูลและการรักษาความลับของข้อมูล โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ได้รับข้อมูล การเกิดประโยชน์และผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการเผยแพร่ข้อมูลได้ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ผู้ใช้ข้อมูลควรได้รับความยินยอมของเจ้าของข้อมูลและไม่ควรนำข้อมูลมาเลิกจ้างหรือกีดกันการจ้างงาน

การจัดบริการอาชีวเวชกรรมในกลุ่มพิเศษ

แรงงานนอกระบบ คือแรงงานที่ไม่ได้อยู่ในระบบการจ้างงานตามปกติ ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ นายจ้างหรือเจ้าของกิจการขนาดเล็ก ผู้ที่ผลิตเพื่อขายหรือกิจการในครัวเรือน และผู้รับงานไปทำที่บ้าน แรงงานเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในระบบประกันสังคมเหมือนวัยทำงานทั่วไป ดังนั้นการจัดการอาชีวเวชกรรมที่สำคัญควรเน้นไปที่การเฝ้าระวังสุขภาพด้วยตนเอง จัดสภาพแวดล้อมการทำงานให้เหมาะสมควบคู่กับการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค

ตัวอย่าง อาชีพที่เป็นแรงงานนอกระบบที่รับงานไปทำที่บ้าน

การทำดอกไม้ประดิษฐ์ เย็บรองเท้า เย็บเสื้อโหล เจียรระไนพลอย ถักทอแหวน

แรงงานภาคเกษตรกรรม คือ แรงงานที่เกี่ยวกับการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การป่าไม้ การทำนาเกลือสมุทร และการประมง ซึ่งเป็นแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศ มีความเสี่ยงที่เกิดผลกระทบต่อสุขภาพสูงเมื่อเทียบกับอาชีพอื่นๆ ดังนั้นการจัดการบริการอาชีวเวชกรรมควรเน้นการเฝ้าระวังสุขภาพโดยเฉพาะการตรวจหาความเป็นพิษของสารกำจัดศัตรูพืช การเฝ้าคุมโดยใช้สมุทรมันที่กินสุขภาพ การเฝ้าระวังสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการส่งเสริมดูแลสุขภาพด้วยตนเองหรือแบบมีส่วนร่วม ผสมผสานกับระบบบริการสาธารณสุขในพื้นที่

ความจำเป็นของกรดำเนินอาชีวเวชกรรมในอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากเป็นแรงงานกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ มีการศึกษาค่า ประคบอาชีพอิสระ ไม่มีนายจ้าง ลูกจ้าง มีหนี้สิน ขาดการดูแล มีความเสี่ยงสูงต่อการเกิดปัญหาทางด้านสุขภาพ หรืออุบัติเหตุที่เกิดจากการทำงานสูง กิจการที่ไม่ได้ใช้ลูกจ้างตลอดปีไม่จัดอยู่ในข่ายบังคับตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 และพระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. 2541 และไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ สถานที่ทำงานมักห่างไกลจากชุมชน

- การตรวจหาระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในกลุ่มอาชีพเกษตรกรรมใช้ในการเฝ้าระวังสุขภาพจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตและคาร์บาเมต

กลุ่มพิเศษในกลุ่มวัยทำงาน หมายถึง หญิงตั้งครรภ์ แรงงานต่างด้าว แรงงานเด็ก แรงงานสูงอายุ และคนพิการ ซึ่งกลุ่มแรงงานที่มีความแตกต่างกันทางด้านร่างกาย สรีรวิทยา วิธีการดำเนินชีวิต จัดเป็นแรงงานกลุ่มพิเศษที่ควรมีการดูแลด้านอาชีพเวชกรรมที่แตกต่างจากกลุ่มอาชีพอื่น

แรงงานหญิงตั้งครรภ์

กิจกรรมของการบริการอาชีพเวชกรรมที่ควรดำเนินการ

1. การประเมินสุขภาพ

- พรบ.คุ้มครองแรงงาน 2541 มาตรา 43 ห้ามมิให้นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงเพราะเหตุมีครรภ์
- มาตรา 42 ถ้ามีใบรับรองแพทย์มายืนยัน ไม่อาจทำงานเดิมได้ให้นายจ้างเปลี่ยนหน้าที่ชั่วคราว

2. การประเมินสภาพแวดล้อมในการทำงาน

- ห้ามมิให้นายจ้างใช้ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ทำงานในระหว่างเวลา 22.00-6.00 ทำงานล่วงเวลา ในวันหยุด หรือเครื่องจักรสิ้นสะเทือน ห้ามยก แบก หาม ลาก ทูน ลาก หรือเข็นของหนัก 15 กิโลกรัม

3. งานส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค

4. สวัสดิการ

- พรบ. คุ้มครองแรงงาน 2541 มาตรา 41 ลากลดบุตรไม่เกิน 90 วัน
- พรบ. ประกันสังคม 2537 เบิกค่าคลอดเหมาจ่าย 12,000 บาท จ่ายเงินสมทบมาแล้วไม่น้อยกว่า 7 เดือน ใน 15 เดือน เบิกสำหรับบุตรได้ 2 คน

แรงงานต่างด้าว นายจ้างควรนำลูกจ้างเข้าสู่ระบบประกันสุขภาพ คือ จ่าย 1300 บาท ต่อระยะเวลาคุ้มครอง 1 ปี

แรงงานเด็ก คือ เด็กที่มีอายุระหว่าง 15 แต่ยังไม่ครบ 18 ปี - ห้ามทำงานล่วงเวลา หรือวันหยุด

แรงงานกลุ่มพิเศษแตกต่างจากแรงงานทั่วไป คือ แรงงานที่มีลักษณะทางด้านกายวิภาค ด้านสรีรวิทยา หรือด้านเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างจากกลุ่มแรงงานทั่วไป เป็นกลุ่มแรงงานที่ตอบสนองต่อ ได้รับผลกระทบ หรือเกิดโรคจากสิ่งคุกคามในสถานที่ทำงานได้ง่ายกว่าแรงงานทั่วไป เช่น เกิดพิษจากสารพิษ หรือสารก่อมะเร็งในขนาด (dose) ที่ต่ำกว่าแรงงานทั่วไปมาก การยกของที่น้ำหนักเท่ากันจะมีโอกาสเกิดโรคกระดูกและกล้ามเนื้อได้มากกว่า แรงงานในกลุ่มพิเศษเหล่านี้ได้แก่ หญิงตั้งครรภ์ เด็กคนต่างด้าว แรงงานสูงอายุ คนพิการ